

Oppgave 1 (40 %)

Global oppvarming skyldes i stor grad menneskeskapte utslipp av klimagassen CO₂, som akkumuleres i atmosfæren og påvirker temperaturen og klimaet på kloden.

- a) (10%) Påpek sammenhengen mellom global oppvarming og minst to relevante typer markedssvikt. Definer markedssviktene, og forklar hvorfor de er relevante i dette konkrete eksemplet.

Svar:

To relevante markedssvikt vil være negative eksternaliteter og kollektive goder.

- Et stabilt klima kan ses på som et kollektivt gode: ikke-rivaliserende og ikke-ekskluderbart. Reduksjon i CO₂-utslipp kan ses på som bidrag til det globale, kollektive godet «stabilt klima».*
- CO₂-utslipp er et klassisk eksempel på en negativ eksternalitet: CO₂-utslipp påvirker en tredjepart negativt uten at dette fanges opp i et marked.*

- b) (10%) Økonomisk teori peker på en global CO₂-avgift som er lik på tvers av alle land og sektorer som en *effektiv* løsning på klimaproblemet. Forklar dette synet.

Svar:

Skadevirkningene av CO₂ (global oppvarming) er uavhengig av utslippspunktet (altså hvor utslippskilden er lokalisert). «Et tonn er et tonn». (Gode studenter kan påpeke at dette er i motsetning til lokal forurensing, hvor skadevirkningene vil variere med geografi, tid på døgnet, tid på året, etc.) Dersom alle utslippspunkt stilles overfor samme pris → marginalkostnaden ved rensing vil bli lik → Produksjonseffektivitet oppnådd → «Får mest klima for pengene». Effektivitet krever: Pris per tonn CO₂=marginal skadekostnad ved et tonn CO₂ (som er lik på tvers av alle kilder). Ekstrapoeng (ikke forventet at studentene nevner dette): Fordi CO₂ akkumuleres i atmosfæren, og den marginale skaden antakelig er økende med konsentrasjonen av CO₂, vil en avgift som reflekterer marginal skade av CO₂ øke over tid.

- c) (10%) Diskuter eventuelle utfordringer med en slik løsning (global CO₂- avgift) med tanke på fordelingshensyn og gjennomførbarhet.

Svar:

Ulike tolkninger er akseptable, men studenten må bringe på bane relevante momenter fra pensum og forelesninger, som f.eks. mulige grunner til konflikt mellom fordeling og effektivitet, styringssvikt, etc.

Fordelingshensyn:

- Mellom land: Historisk ansvar? Lik pris i Norge og India? Fattige bruker en stor andel av inntektene på nødvendighetsgoder, som bensin. Kan rammes hardere enn rike.*
- I teorien: Lik pris gir «størst kake» (effektiv løsning) → kan ha lump-sum overføringer/sidebetalinger til fattige land (skjer til en viss grad i dag: klimafondet, CDM-kvoter). I praksis: vanskelig. Klimafondet altfor lite. Uenighet om ansvar*
- Oppfyller «Forurensere betaler»-prinsippet (som ikke er tilfellet med subsidier)*

Gjennomførbarhet

- *Krever samarbeid mellom land (ingen verdensregjering). Gode studenter vil peke på klimaproblemet som et «fangens dilemma», hvor land har et insentiv til å være gratispassasjerer. Trekk som gjør samarbeid vanskelig: mange aktører, usikker gevinst, gevinst tilfaller i stor grad fremtidige generasjoner, vanskelig å straffe «gratispassasjerer»*
 - *Selv om man skulle få til samarbeid: Hva er den marginale skadekostnaden? Altså, hvilken pris skal man sette? Anslag spriker betydelig.*
- d) (10%) Nevn andre politiske virkemidler enn avgift som brukes i Norge per i dag for å redusere klimagassutslipp. Trekk frem ett virkemiddel, og diskuter fordeler og ulemper sammenliknet med en nasjonal CO₂-avgift med tanke på effektivitet, fordeling og gjennomførbarhet.

Svar:

Eksempler på virkemidler som er blitt diskutert på forelesning og/eller seminar: Elbilpolitikk, støtte til fornybar kraftutbygging, støtte til renseutstyr, det europeiske kvotehandelssystemet (EU ETS), subsidier til FoU, teknologiutvikling, teknologistandarder. Samspillet mellom ulike virkemidler er ikke blitt diskutert. Man kan dermed ikke forvente at studentene diskuterer effekten av f.eks. støtte til fornybar kraftutbygging på toppen av et europeisk kvotemarked.

Støtte til fornybar kraftutbygging vs. avgifter:

Fordeler med avgift:

- Avgifter retter seg mer direkte inn mot markedssvikten/skaden: Pris=marginal skade
- Ved å avgiftslegge CO₂ kan man stimulere til teknologiutvikling (deriblant fornybare løsninger), som kan redusere CO₂-utslipp. Man behøver dermed ikke satse på den «riktige teknologihesten» - markedet vil i stedet lete etter den mest effektive løsningen
- «Double dividend»: En avgift gir inntekter som kan brukes til redusere effektivitetstapet andre steder i økonomien ved å redusere vridende skatter.
- Oppfyller «forurenser betaler-prinsippet»

Ulemper med avgift:

- Vanskelig å innføre: Taperne er mer konsentrert (for eksempel industrien), mens «vinnerne» er mer spredt.
- I fravær av en global pris → uheldige effektivitets- og fordelingsutslag: Avgifter kan føre til nedleggelse av norsk industri/svekke konkurranseevnen. Karbonlekkasje kan føre til at utslippsreduksjoner hjemme blir delvis motsvart av utslippsøkninger ute.

Fordeler med subsidie, sammenliknet med avgift:

- Lettere å gjennomføre politisk (vinnerne konsentrert)
- Norsk industri beholder konkurranseevnen/hindrer karbonlekkasje

Ulemper med subsidie:

- Krever finansiering (gjennom vridende skatte- og avgifter andre steder i økonomien)
- Dersom det gis støtte til konkret teknologi → Krever at man satser på «riktig hest». Krever mer informasjon fra myndighetenes side

- Kan føre til økt produksjon (utover effektivt nivå) av varen som subsidieres dersom subsidien også reduserer de privatøkonomiske kostnadene ved å produsere/konsumere (eks. i boka og på forelesning: støtte til rensing/reuseutstyr.)
- Fordeling: Bryter med «forurenser betaler»-prinsippet. Ved en subsidie vil det være en overføring fra skattebetalere til industrien. Ved en avgift – omvendt.

Støtteordninger for elbil: Se momentene over. **Tilleggsmomenter:**

Fordeler:

- Effektivitet: Nettverkseksternaliteter → Sørge for en kritisk masse av elbiler/ladestasjoner. Stimulere til teknologiutvikling.

Ulemper:

- Effektivitet: Dersom elbil erstatter gåing, sykling, kollektivtransport → flere biler på veiene → kjøp (bilvei som trenselsgode), økt ulykkesrisiko, virvler opp støv, veislitasje
- Fordeling: Overføring fra grissgrendt strøk til urbane strøk? Regressivt?

Oppgave 2 (30%)

a) (10%) Forklar hva som menes med i) asymmetrisk informasjon, ii) uheldig utvalg (også kalt ugunstig utvalg / adverse selection). Gi minst ett eksempel for hvert begrep.

*Svar: i) at ulike parter har tilgang til **ulik** informasjon. Eks: Jeg kjenner mine egne preferanser, mens andre bare kan observere hva jeg gjør/sier. ii) Problem som oppstår når det er asymmetrisk informasjon FØR kontraktsinngåelse. Bare den ene parten kan observere/kjenne sin «type»; denne «typen» påvirker forventet lønnsomhet for motparten. Konsekvensen kan bl.a. være at de beste varene blir ikke tilbudt (som i Akerlofs artikkel om bruktbilmarkedet, «Market for lemons»), at de beste aktørene forlater markedet (som når lavrisiko-forsikringskunder ikke kjøper forsikringskontrakt fordi de synes det er for dyrt, slik at forsikringselskapet blir sittende igjen med bare høyrisiko-kunder), at tilbudet til kundene blir dyrt og dårlig, og i verste fall at hele markedet kollapse.*

Forestill deg et samfunn der arbeidsledige ikke mottar trygdeytelser fra det offentlige. I stedet er forsikring mot arbeidsledighet overlatt til markedet: Private forsikringselskap kan tilby individuell forsikring mot arbeidsledighet, og den enkelte arbeidstaker må selv vurdere om han/hun vil kjøpe slik forsikring. Om en forsikret person blir arbeidsledig, utbetaler forsikringselskapet en nærmere avtalt pengesum i ledighetsperioden.

b) (10%) Kunne uheldig utvalg tenkes å skape problemer i et slikt privat marked for ledighetsforsikring? Hvorfor/hvorfor ikke? Forklar.

Svar: Ja, dersom ulike personer selv har informasjon om sin risiko for å bli arbeidsledige som forsikringselskapet ikke har. Hvis noen personer f.eks. vet at de har gode kontakter i arbeidslivet og derfor har liten risiko for å bli gående ledige, vil de være lite villige til å betale mye for ledighetsforsikring. Andre, som f.eks. selv vet at de har rusproblemer som kan gjøre det vanskelig for dem å holde på en jobb, vil ha høy betalingsvillighet for forsikringen. Jo dyrere forsikringen er, jo «dårlige» (mer utgiftsdrivende) forsikringstakere vil selskapet dermed kunne bli sittende med.

Dersom studenten ikke har forklart mekanismen som fører til uheldig utvalg under 2a, må denne forklares nærmere her.

c) (10%) Det hevdes av og til at hvis ledighetstrygden er høy, vil arbeidsledige lete mindre aktivt etter ny jobb enn de ville gjort hvis trygden var lav eller ikke-eksisterende. Dersom påstanden er riktig, er dette da et eksempel på uheldig utvalg? Hvor viktig vil det være for et slikt problem om systemet for ledighetstrygd er privat, basert på frivillig forsikring hos private forsikringselskaper, eller er offentlig og omfatter alle? Begrunn svarene dine.

Svar: Dette er ikke uheldig utvalg, men atferdsrisiko (Hagen (2000) kaller det moralsk risiko, læreboka bruker moral hazard). Atferdsrisiko er et problem som oppstår pga asymmetrisk informasjon ETTER at en kontrakt er inngått - i dette tilfellet etter at forsikringskontrakten er inngått. Det spiller liten rolle for problemer knyttet til atferdsrisiko om systemet er offentlig og omfatter alle, eller er privat og frivillig. (Det kan derimot spille stor rolle for uheldig utvalg-problemer.)

Oppgave 3 (30%)

a) (15%) Hva menes med «den nordiske modellen»? Forklar, og beskriv sentrale elementer/kjennetegn.

Svar: Det er flere måter å beskrive og systematisere dette på. Se særlig Dølvik (2013, pensum). Noen sentrale trekk er generøse velferdsordninger, sammenpresset lønnsstruktur (liten ulikhet FØR skatt og overføringer), sterke arbeidslivsorganisasjoner både på arbeidsgiver- og arbeidstakersiden, og aktivt samarbeid mellom myndigheter og partene i arbeidslivet. Fig. 1 på s. 47 viser det Dølvik kaller «grunnpillarene» i den nordiske modellen: 1) En makroøkonomisk politikk og næringspolitikk med vekt på full sysselsetting og stabilitet, 2) lønnsdannelse og arbeidsmarked: kollektive avtaler mellom brede, landsomfattende organisasjoner, «frontfagsmodellen» (altså at den industrien som er utsatt for internasjonal konkurranse forhandler om lønn først, og definerer rommet for lønnsøkninger også for andre grupper), og forhandlinger og kontakt mellom partene på både lokalt og sentralt nivå; 3) velferdsstat, inntektssikring, gratis tjenester og utdanning, og en aktiv arbeidsmarkedspolitikk (med vekt på kompetanseøkning).

*På s. 64 oppsummerer Dølvik på en litt annen måte: Nøkkelen til de(n) nordiske modellen(e)s evne til til å kombinere effektivitet og likhet i små, åpne økonomien har ligget i a) **Tette koblinger og koordinering** mellom de institusjonelle aktørene i arbeidsmarkedet (fag- og arbeidsgiverforeninger), velferdsstaten og den økonomiske politikken, noe Dølvik mener har gitt jevnbyrdige maktforhold, gjensidig læring, samordnet problemløsning og gode samarbeidsforhold på arbeidsplassene, og b) **bred mobilisering av arbeidskraft og kompetanse** gjennom langsiktig investering i utdanning og sosiale ordninger.*

Ulik vektlegging på de enkelte elementene, og ulike måter å systematisere dem på, bør aksepteres. Velferdsordninger og et organisert arbeidsmarked med omfattende samarbeid mellom partene bør inngå i en fullgod beskrivelse (det er f.eks. ikke nok å peke på velferdsstaten, stor likhet og høy tillit, selv om alle disse elementene er relevante, dersom man ikke sier noe om organisering av arbeidsmarkedet). Det er også et pluss om studentene påpeker at de ulike elementene i stor grad ser ut til å støtte opp om hverandre, slik at systemet under ett ser ut til å utgjøre en slags god sirkel.

b) (15%) Det er blitt påpekt at en sammenpresset lønnsstruktur (altså relativt liten forskjell på høye og lave lønninger) kan stimulere innovasjon og strukturendring i næringslivet. Hvorfor kan det tenkes å være slik? Diskuter.

Svar: Moene (2013, pensum) skriver:

“While wage inequality operates as though high-productivity firms were taxed and low-productivity firms were subsidized as wages adjust to local conditions, wage compression works in the opposite way: It is as though high-productivity firms were subsidized and low-productivity firms were taxed. As a result, wage equality implies that inefficient firms close down earlier as newer and more productive firms enter – contributing to the process of structural change that Joseph Schumpeter called ‘the process of creative destruction.’” Poenget er altså: Hvis de minst produktive må tilbys en lønn som er høyere enn deres grenseproduktivitet, vil det for bedriftseierne virke nesten som en ekstra «skatt» på lavproduktiv arbeidskraft. Men i motsatt ende av skalaen er det omvendt: Hvis de mest produktive må tilbys en lønn som er lavere enn deres grenseproduktivitet, vil det for bedriftseierne virke nesten som et subsidium på høyproduktiv arbeidskraft. Dette vil føre til at bedrifter som satser på lavproduktive aktiviteter (f.eks. skopussing) lettere blir utkonkurrert, mens bedrifter som bruker høyproduktiv arbeidskraft (f.eks. kunnskapsbasert produksjon) blir favorisert.